

KONFERENCJA EUROPEJSKIEGO STOWARZYSZENIA WYDZIAŁÓW FARMACEUTYCZNYCH W OSLO

prof. dr hab. Kazimierz GŁOWNIAK

Uniwersytet Medyczny w Lublinie
e-mail: kglowniak@pharmacognosy.org

The conference of the European Association of Faculties of Pharmacy in Oslo

Streszczenie. W dniach od 18 do 20 czerwca br. na terenie Uniwersytetu w Oslo odbyła się doroczna konferencja Europejskiego Stowarzyszenia Wydziałów Farmaceutycznych, poświęcona nowym wyzwaniom w kształceniu podyplomowym po uzyskaniu prawa wykonywania zawodu farmaceuty. Polskie wydziały farmacji na konferencji EAFF w Oslo reprezentowali prof. dr hab. Marek Cegła, kierownik Katedry Chemii Organicznej Wydziału Farmaceutycznego Collegium Medicum UJ w Krakowie, prof. dr hab. Franciszek Głowska, kierownik Zakładu Farmacji Fizycznej i Farmakokinetyki Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu, prof. dr hab. Kazimierz Głowniak, prorektor ds. współpracy z zagranicą i szkolenia podyplomowego Uniwersytetu Medycznego w Lublinie, prof. dr hab. Renata Jachowicz, kierownik Katedry Biotechnologii Postaci Leku i Biofarmacji Collegium Medicum UJ oraz prof. dr hab. Krystyna Olczyk, prorektor ds. szkolenia podyplomowego Śląskiego Uniwersytetu Medycznego.

Obrady konferencji otworzyli: prezydent EAFF Jeffrey Atkinson, przewodnicząca lokalnego Komitetu Organizacyjnego konferencji Karen Ulshagen, oraz wicerektor Szkoły Farmacji przy Uniwersytecie w Oslo i prorektor Uniwersytetu Inga Bostad.

Wykłady na konferencji w Oslo wygłosili: Maria Linetti z włoskiego ministerstwa zdrowia („Kształcenie ustawiczne farmaceutów – punkt widzenia władz opieki zdrowotnej”), dr hab. Birthe Soendergaard z Wydziału Nauk Farmaceutycznych Uniwersytetu Kopenhaskiego („Duńskie rozwiązania w systemie kształcenia podyplomowego farmaceuty zatrudnionego w aptece ogólnodostępnej, tzw. komunalnego”), Mike Rouse, zastępca dyrektora amerykańskiej Rady Akredytacyjnej dla Kształcenia Farmaceutycznego („Amerykańskie doświadczenia w dziedzinie ustawicznego kształcenia zawodowego”), Daan Crommelin, dyrektor naukowy holenderskiego Dutch Top Institute Pharma („Wspólne, akademicko-przemysłowe przedsięwzięcia na rzecz szybszego pokonywania barier w poszukiwaniach naukowych na uczelniach a w przemyśle farmaceutycznym na rzecz szybszego wprowadzania nowych leków na rynek”), Inger Naesman, dyrektor LIF („Nowa rola farmaceuty przemysłowego w kontekście ekonomiki w opiece zdrowotnej”), Jane Nicholson z Wielkiej Brytanii, dyrektor Europejskiej Grupy Farmaceutów Przemysłowych („Przyszła specjalizacja dla farmaceutów w przemyśle”), Frank Joergensen z apteki szpitalnej Szpitala Uniwersyteckiego Haukeland w Norwegii, prezydent Europejskiego Towarzystwa Farmacji Klinicznej „Trend w farmacji klinicznej i przyszła specjalizacja w tej dziedzinie”. Prof. Espen Molden ze Szkoły Farmacji Uniwersytetu w Oslo swój wykład poświęcił podyplomowej edukacji w farmacji klinicznej w ramach Procesu Bolońskiego. Mgr farm. Alena Petrikova z Zakładu Farmacji Stosowanej Uniwersytetu Weterynarii i Nauk Farmaceutycznych w Brnie (Czechy) na podstawie wyników uzyskanych w przeprowadzonej w krajach członkowskich EPSA ankiecie online omówiła podobieństwa i różnice w schemacie ustawicznego rozwoju zawodowego dla studentów farmacji i farmaceutów w tych krajach. Dr Catherine Duggan, zastępca dyrektora sekcji farmacji klinicznej, rozwoju i oceny Narodowej Służby Zdrowia dla wschodniej i południowej Anglii ze Szkoły Farmacji Uniwersytetu w Londynie przedstawiła brytyjski model kooperacji między uniwersytetami a praktyką zawodową w farmacji. ▶

Jurate Svarcaite, student ze Szkoły Farmacji Uniwersytetu w Londynie (Londyńskie Centrum Rozwoju Międzynarodowego), mówił o wzrastającej roli kształcenia przez internet, a Ian Bates ze Szkoły Farmacji Uniwersytetu w Londynie skoncentrował się na globalnych zagadnieniach w edukacji praktyków.

Sesjom wykładowym towarzyszyły panele dyskusyjne na różne tematy związane z kształceniem ustawicznym. Ogromne zainteresowanie uczestników konferencji wzbudziły też liczne prezentacje posterowe, wśród których nie zabrakło prac przygotowanych przez Polaków: prof. dr. hab. Franciszka Głównki z poznańskiego UM, prof. dr. hab. Kazimierza Główniaka z lubelskiego UM (dwa postery) oraz Katarzyny Komosińskiej-Vassev, Pawła Olczyka i prof. dr. hab. Krystyny Olczyk z Wydziału Farmaceutycznego ŚUM.

Owocem konferencji EAFP w Oslo jest wspólne stanowisko w sprawie przygotowania farmaceutów do zapewniania opieki farmaceutycznej, zatytułowane: „Przygotowując farmaceutę dla przyszłości w zapewnianiu opieki farmaceutycznej”.

Wśród zaproszonych gości obecny był Wiktor Szukiel, wydawca i redaktor naczelny „Czasopisma Aptekarskiego”, które jest zaliczane do liderów we wzajemnej współpracy z wydziałami farmaceutycznymi uniwersytetów medycznych w Polsce.

Słowa kluczowe: *dożywotnie uczenie się, farmacja kliniczna, farmacja przemysłowa, magister ds. leków, opieka farmaceutyczna, ustawiczny rozwój zawodowy.*

Summary. From the 18-20th of June this year, on the grounds of Oslo University, the annual conference of the European Association of Faculties of Pharmacy took place, and it was dedicated to new challenges in postgraduate/post-registration pharmacy education. Polish pharmacy faculties were represented there by: Professor Marek Cegła from the Department of Organic Chemistry of the Faculty of Pharmacy at Jagiellonian University in Cracow, Professor Franciszek Głównka from the Department of Physical Pharmacology and Pharmacokinetics at Poznan University of Medical Sciences, Professor Kazimierz Główniak, Vice Rector at Medical University in Lublin, Professor Renata Jachowicz from the Department of Pharmaceutical Technology and Biopharmacy at Collegium Medicum of Jagiellonian University and Professor Krystyna Olczyk Vice Rector at Medical University in Silesia.

The opening ceremony of the conference was hosted by President of the EAFP Jeffrey Atkinson, the head of the Local Organizing Committee Karen Ulshagen, and Vice Rector of the School of Pharmacy at Oslo University Inga Bostad.

Lectures at the conference were given by: Maria Linetti from the Italian Ministry of Health („Continuing education for pharmacists – from a health authority perspective”), Associate Professor Birthe Soendergaard from the Faculty of Pharmaceutical Sciences at the University of Copenhagen (Danish solutions in the system of postgraduate education of community pharmacists), Mike Rouse, Assistant Executive Director from the US Accreditation Council for Pharmacy Education (American experience in the field of continuing professional education), Daan Crommelin, Scientific Director of Dutch Top Institute Pharma (about common, academic-industrial enterprises to be set up to break the barrier between discovery and pharmaceutical industry, in order to make marketing of a novel drug faster), Inger Naesman, director of LIF (about the new role for industrial pharmacists within the economic framework of health care), Jane Nicholson, Great Britain, Executive Director of the European Industrial Pharmacists Group („Future specialisation for pharmacists in industry”), Frank Joergensen from the hospital pharmacy at Haukeland Hospital in Norway, President of The European Society of Clinical Pharmacy, on new trends in clinical pharmacy and future specialisation in this area. Professor Espen Molden from the School of Pharmacy at Oslo University dedicated a lecture to postgraduate education in clinical pharmacy within the Bologna framework. MPh Alena Petrikova from Department of Applied Pharmacy at the University of Veterinary and Pharmaceutical Sciences in Brno (Czech Republic) – basing upon the EPSA member countries’ online questionnaire – presented the differences and similarities in the Continuing Professional Development schemes for students and pharmacists in those countries. Dr Catherine Duggan, Associate Director of Clinical Pharmacy, Development and Evaluation, East & South England Specialist Services NHS introduced the British collaborative model between the universities and professional practice. Jurate Svarcaite, student of the School of Pharmacy at the University of London (London

International Development Centre) was talking about the growing role of via Internet education, while Ian Bates from the School of Pharmacy at the University of London focused on global issues in practitioner education.

The lecture sessions were accompanied by discussion panels on various subjects related to continuing education. There were also poster presentations, which were met with great interest from the participants. Polish contributions to these included: posters prepared by Professor Franciszek Głównka from Poznan, Professor Kazimierz Głowniak from Lublin (two posters) and posters prepared by Katarzyna Komosińska-Vassev, Paweł Olczyk and Professor Krystyna Olczyk (present at the conference) from the Faculty of Pharmacy at the Medical University of Silesia.

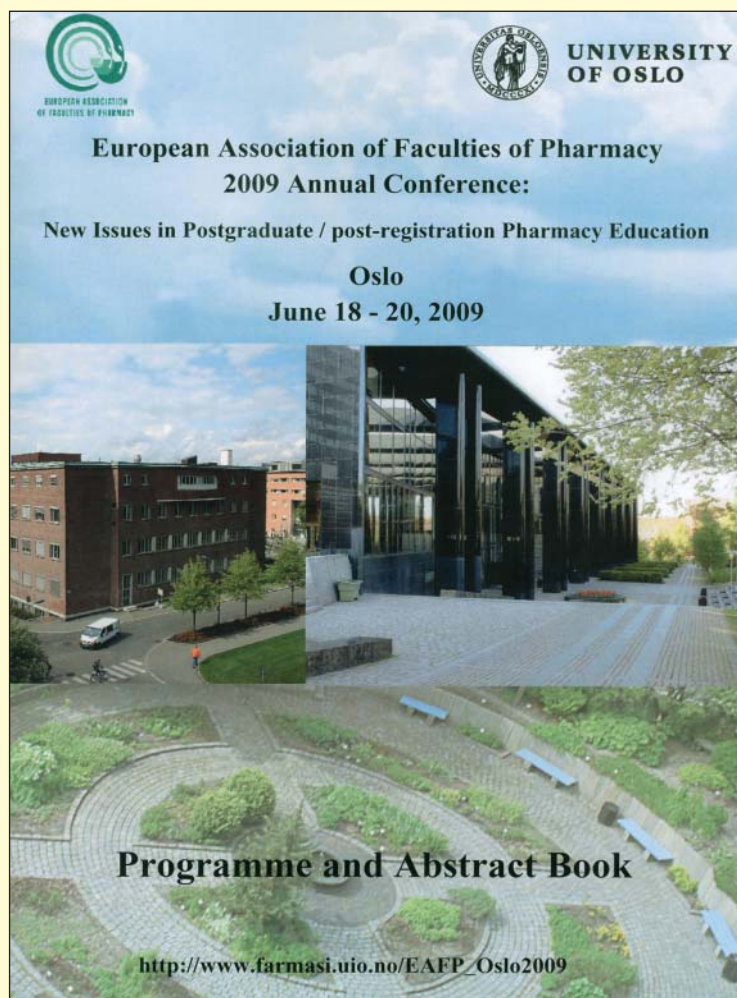
As a result of the conference, a common statement on preparing pharmacists in delivering pharmaceutical care was issued, entitled: „Preparing the Pharmacists for a Future in the delivery of Pharmaceutical Care”.

Among the invited guests was Wiktor Szukiel, the publisher and editor of „Czasopismo Aptekarskie” – a magazine considered one of the leaders in co-operation between faculties of pharmacy and medical universities in Poland.

Keywords: *Life Long Learning – LLL, clinical pharmacy, industrial pharmacy, Master of Drug Management – MDM, Pharmaceutical Care, Continuing Professional Development – CPD.*

W dniach od 18 do 20 czerwca br. na terenie założonego w 1811 roku, cieszącego się opinią wiodącej norweskiej uczelni i uznawanego za jeden z największych w Skandynawii, Uniwersytetu w Oslo odbyła się doroczna konferencja Europejskiego Stowarzyszenia Wydziałów Farmacji, poświęcona nowym wyzwaniom w kształceniu podyplomowym po uzyskaniu prawa wykonywania zawodu farmaceuty. Wcześniejsza konferencja, która odbywała się w Bolonii, koncentrowała się głównie na różnych aspektach związanych z tytułem magistra farmacji, który to tytuł w trzecim cyklu bolońskiej konferencji uznano jedynie za podstawę dla edukacji podyplomowej.

Polskę na konferencji ESWF w Oslo reprezentowali prof. dr hab. **Marek Cegła** – kierownik Katedry Chemii Organicznej Wydziału Farmaceutycznego UJ Collegium Medicum w Krakowie, prof. dr hab. **Franciszek Głównka** – kierownik Zakładu Farmacji Fizycznej i Farmakokinetyki Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu, prof. dr hab. **Kazimierz Głowniak** – prorektor ds. współpracy z zagranicą i szkolenia podyplomowego Uniwersytetu Medycznego w Lublinie, prof. dr hab. **Renata Jachowicz** – kierownik Katedry Biotechnologii Postaci Leku i Biofarmacji UJ Collegium Medicum oraz prof. dr hab. **Krystyna Olczyk** – prorektor ds. szkolenia podyplomowego Śląskiego Uniwersytetu

Strona tytułowa specjalnego wydania biuletynu konferencji zawierającego program i treść prezentowanych posterów

- ▶ Medycznego w Katowicach. Wśród zaproszonych gości obecny był **Wiktor Szukiel**, wydawca i redaktor naczelny „Czasopisma Aptekarskiego”, które zaliczane jest do liderów we wzajemnej współpracy z wydziałami farmaceutycznymi uniwersytetów medycznych w Polsce.

W SKANDYNAWSKIEJ ALMA MATER

Uniwersytet w Oslo (Universitetet i Oslo – UiO) to najstarsza, największa i najbardziej prestiżowa uczelnia nie tylko w samej Norwegii, ale i w całej Skandynawii. Od 1397 roku Norwegia była związana unią i całkowicie uzależniona od Danii, której władcy obawiali się, że założenie w Norwegii wyższej uczelni mogłoby doprowadzić do rozwiązania unii. Dopiero pod naciskiem Norwegów król Fryderyk VI Oldenburg zdecydował się w 1811 roku na ufundowanie wyższej uczelni w Norwegii. Pierwotnie planowano utworzenie uniwersytetu w Kongsberg, niewielkiej miejscowości leżącej około 80 kilometrów na zachód od Oslo. Ostatecznie w 1812 roku zapadła decyzja o założeniu w Christianii (tak wówczas nazywało się Oslo) Królewskiego Uniwersytetu Fryderyka, wzorowanego na wcześniej powstałym w Berlinie Friedrich-Wilhelms-Universität i pierwotnie noszącym nazwę od imienia swojego fundatora – króla i Norwegii i Danii, Fryderyka VI Oldenburga.

Obecnie Uniwersytet w Oslo tworzą: Wydział Teologiczny, Wydział Prawa, Wydział Medycyny, Wydział Humanistyczny, Wydział Nauk Matematyczno-Przyrodniczych, Wydział Stomatologiczny, Wydział Nauk Społecznych, Wydział Pedagogiczny. Wydział Prawa wciąż znajduje się w starym kampusie na Karl Johans gate, niedaleko Teatru Narodowego, Pałacu Królewskiego i Parlamentu, podczas gdy większość pozostałych wydziałów w nowoczesnym kampusie Blindern, wzniesionym w 1930 roku.

Uniwersytet w Oslo kształci prawie 32.000 studentów i zatrudnia około 4600 osób kadry naukowej oraz administracyjnej. Jest uznawany za jeden z czołowych uniwersytetów w Skandynawii. Od lat zaj-

© Wiktor Szukiel

Konferencję otworzył prof. dr Jeffrey Atkinson – prezydent Europejskiego Stowarzyszenia Wydziałów Farmacji

muje wysokie lokaty w rankingach najlepszych uczelni norweskich, europejskich i uniwersytetów świata. Uczelnia szczytują pięcioma laureatami Nagrody Nobla, w tym jeden z nich otrzymał Pokojową Nagrodę Nobla.

Podobnie jak we wszystkich publicznych instytucjach szkolnictwa wyższego w Norwegii studenci Uniwersytetu w Oslo nie płacą czesnego, ponoszą jedynie niewielką opłatę (ok. 65 USD) na działalność Studentsamskipnaden Oslo, dopłaty do przedszkoli, służby zdrowia, mieszkalnictwa i na działalność tygodnika „Universitas” oraz uczelnianej stacji radiowej.

Wydział Medycyny, trzeci z pierwszych wydziałów uniwersytetu, składa się z takich jednostek i instytutów, jak: Szpital Uniwersytecki Akershus, Norweski Szpital Radiologiczny, Szpital Uniwersytecki Ullevål, Szpital Królewski, Instytut Medycyny Ogólnej i Społecznej, Instytut Zarządzania i Ekonomiki Służby Zdrowia, Instytut Podstawowych Nauk Medycznych, Instytut Psychiatrii, Instytut Pielęgniarstwa i Nauk o Służbie Zdrowia. Wydział przyjmuje rocznie ponad 300 nowych studentów. Średnio rocznie studiuje tu około 2000 osób. Wydział zatrudnia prawie 700 pracowników naukowych.

Jednostką Uniwersytetu w Oslo jest także Instytut Farmacji, noszący nazwę Szkoły Farmacji Uniwersytetu w Oslo. Placówka

powstała w 1932 roku w kampusie uniwersyteckim w Blindern i do 1994 roku była jedyną w Norwegii instytucją kształcąca farmaceutów na poziomie wyższym. Obecnie posiada ona 5 wydziałów i kształci na poziomie magisterskim (stopień Cand.Pharm.) oraz doktoranckim.

KSZTAŁCENIE USTAWICZNE FARMACEUTÓW W XXI WIEKU

Pierwszego dnia po ceremonii otwarcia, podczas której uczestników powitali **Jeffrey Atkinson**, prezydent Europejskiego Stowarzyszenia Wydziałów Farmaceutycznych, **Karen Ulshagen**, przewodnicząca lokalnego Komitetu Organizacyjnego konferencji i dyrektor Szkoły Farmacji przy Uniwersytecie w Oslo oraz prorektor Uniwersytetu **Inga Bostad**, prezentacji nowości na temat Pharmine (J. Atkinson), konsorcjum czterech europejskich uniwersytetów (Bruksela, Nancy, Londyn, Lizbona), członków Europejskiego Stowarzyszenia Wydziałów Farmaceutycznych, które powstało jako wspierany finansowo przez Komisję Europejską projekt związany z programami edukacji farmaceutycznej w krajach Unii, pierwszy na tegorocznej konferencji wykład na temat: „Kształcenie ustawiczne farmaceutów – punkt widzenia władz opieki zdrowotnej” wygłosiła **Maria Linetti** z włoskiego ministerstwa zdrowia. Wykład ten poprzedził panel dyskusyjny pod hasłem: „Kształcenie ustawiczne, ustawiczny rozwój zawodowy (*Continuing Professional Development – CPD*) i dożywotnie uczenie się (*Life Long Learning – LLL*)”, którego moderatorami byli **Mette Sollihagen Hauge** z Departamentu Kształcenia Podyplomowego i Ustawicznego Szkoły Farmacji przy Uniwersytecie w Oslo oraz **Giuseppe Ron-sisvalle** z Wydziału Farmacji Uniwersytetu Katanii.

Kolejny wykład, poświęcony kształceniu podyplomowemu farmaceuty tzw. komunalnego (zatrudnionego w aptece ogólnodostępnej), wygłosiła dr hab. **Birthe Soendergaard** z Wydziału Nauk Farmaceutycznych Uniwersytetu Kopenhaskiego, powo-

© Wiktor Szukiel

Gościem specjalnym konferencji był prof. dr Mike Rouse – asystent wykonawczy dyrektora International an Professional Affairs ACPE z Chicago, na zdjęciu przy posterze Wydziału Farmaceutycznego UM w Poznaniu wraz z prof. dr. Franciszkiem Główką

łując się na duńskie rozwiązanie – tytuł magistra ds. leków (*Master of Drug Management – MDM*), który uzyskuje się po ukończeniu 3- do 6-letniego licencjatu, w trakcie którego studentowi jest przekazywana zintegrowana wiedza na temat stosowania leków i zarządzania zdobytą wiedzą w praktyce zawodowej.

W popołudniowych godzinach pierwszego dnia konferencji amerykańskimi doświadczeniami w dziedzinie ustawicznego kształcenia zawodowego podzielił się **Mike Rouse**, zastępca dyrektora amerykańskiej Rady Akredytacyjnej dla Kształcenia Farmaceutycznego. Od amerykańskiego lektora można było dowiedzieć się, że mimo różnic między stanami co do wymagań niezbędnych do uzyskania licencji farmaceuty jak i dla podtrzymywania jej ważności w całym kraju, istnieje jednak wymóg zaliczenia określonej przez kompetentne władze danego stanu liczby godzin zatwierdzonego wymogu kształcenia ustawicznego. Na ogół jest to minimum 15 godzin rocznie, a wymóg taki pojawił się po raz pierwszy w USA już w 1965 roku na Florydzie, by w połowie lat 70. przybrać kształt rezolucji Narodowego Stowarzyszenia Rad Aptekarskich na temat obowiązku ustawicznej edukacji.

© Wiktor Szukiel

Na zdj. od lewej: prof. dr hab. Marek Cegła, prof. dr hab. Franciszek Główka, prof. dr hab. Renata Jachowicz, prof. dr Benito del Castillo Garcia z Narodowej Akademii Farmaceutycznej w Madrycie (członek Rady Naukowej „Czasopisma Aptekarskiego”) i prof. dr hab. Krystyna Olczyk przy posterze wykonanym przez pracowników naukowych Wydziału Farmaceutycznego Śląskiego Uniwersytetu Medycznego w Katowicach

- ▶ Kolejne punkty konferencji wypełniły dwie krótkie prezentacje: pierwsza poświęcona doświadczeniom w zakresie kształcenia ustawicznego w formie kursów z farmakologii „na odległość”, za pośrednictwem internetu, druga dotycząca doświadczeń Turcji od 1986 r. w zakresie programów ustawicznego rozwoju zawodowego w farmacji.

Drugi dzień konferencji rozpoczął panel dyskusyjny na temat ramowych wymogów kwalifikacyjnych w kształceniu podyplomowym w Europie w kontekście napięć między globalną standaryzacją a potrzebą istnienia obszarów zawodowych, prowadzona przez profesorów nauk społecznych. Pierwszym diskutowanym problemem była poruszona przez **Berit Karseth** z Uniwersytetu w Oslo potencjalna trywializacja czy powierzchowność wiedzy przekazywanej w instytucjonalnie i „globalnie” ustanowionych ramach.

Następnie dyskusja, której gospodarzami byli **Bart Rombaut** i dyrektor Europejskiej Grupy Farmaceutów Przemysłowych **Jane Nicholson** z Wielkiej Brytanii, skoncentrowała się na kształceniu podyplomowym dla potrzeb farmacji przemysłowej. J. Nichol-

son w swoim wystąpieniu zatytułowanym „Przyszła specjalizacja dla farmaceutów w przemyśle” mówiła o kursach podyplomowych dających certyfikat lub tytuł mistrza, przygotowujących farmaceutę do pracy m.in. w organach inspekcji farmaceutycznej, audytorskich dla kontroli jakości czy pozwalających wręcz na udział w odkrywaniu nowych leków.

Interesujący wykład na temat inicjatywy na rzecz leków innowacyjnych i innych rodzajów partnerstwa publiczno-prywatnego wygłosił dyrektor naukowy holenderskiego Dutch Top Institute Pharma, **Daan Crommelin**, który mówił o wspólnych, akademicko-industrialnych przedsięwzięciach na rzecz szybszego pokonywania barier w poszukiwaniach naukowych na uczelniach a w przemyśle farmaceutycznym na rzecz szybszego wprowadzania nowych leków na rynek, czego dobrym przykładem jest właśnie Dutch Top Institute Pharma – publiczno-prywatne partnerstwo z przemysłowym wkładem wszystkich globalnych kompanii farmaceutycznych, holenderskiego małego i średniego biznesu oraz holenderskich biomedycznych i farmaceutycznych społeczności akademickich, stanowiące wirtualny instytut dla uczenia i trenowania nowego pokolenia naukowców w dziedzinie farmacji.

Po krótkiej przerwie uczestnicy konferencji wysłuchali wykładu **Ingera Naesmana**, dyrektora LIF (szwedzkiego stowarzyszenia bazującego na badaniach naukowych przemysłu farmaceutycznego), o nowej roli farmaceuty przemysłowego w ramach ekonomiki służby zdrowia, a także obejrze-li prezentację programów kształcenia w zakresie farmacji przemysłowej w Szkole Farmacji przy Uniwersytecie w Atenach.

KSZTAŁCENIE USTAWICZNE A POTRZEBY FARMACJI KLINICZNEJ

Kolejna, czwarta już dyskusja pod nieco tajemniczym hasłem „Medine spotyka Pharmine” (gospodarzem panelu był **Jeffrey Atkinson**) poświęcona była inicjatywie tematycznej sieci internetowej Medine,

edukacyjnym, instytucjonalnym i jakościowym zagadnieniom w europejskim kształceniu medycznym w ramach innych europejskich inicjatyw i jej roli w LLL oraz internacjonalizacji procesu kształcenia.

Godziny popołudniowe tego dnia konferencji rozpoczął panel dyskusyjny (jego moderatory to **Ian Bates** ze Szkoły Farmacji Uniwersytetu w Londynie oraz **Antonio Melo Gouveia** z Narodowego Instytutu Onkologii w Lizbonie) pod hasłem: »Podyplomowe kształcenie wychodzi naprzeciw potrzebom farmacji klinicznej i społecznej – połączone sympozjum z Pharmine: „Kompetycyjny program nauczania dla klinicznej i szpitalnej farmacji”«.

Portugalski gospodarz panelu wygłosił następnie wykład na temat obecnej oraz przyszłej roli farmaceuty szpitalnego i kli-

nicznego, w którym mówiąc o mnogości zadań w tym zawodzie (zgodnie z definicją farmacji szpitalnej zatwierdzoną przez Europejskie Stowarzyszenie Farmaceutów Szpitalnych), zwrócił uwagę na zmiany związane z przesuwaniem się punktu ciężkości z leku na pacjenta, a więc i na konieczność większego zaangażowania się farmaceuty w zespole złożonym już z lekarzy i pielęgniarek. Podstawowa edukacja, dająca tytuł magistra farmacji, nie wydaje się tu wystarczająca dla profesji farmaceuty szpitalnego, która wymaga formalnego stopnia specjalizacji, nadawanego w trakcie studiów uniwersyteckich przez stowarzyszenia zawodowe lub przez państwo.

O przyszłej specjalizacji w farmacji klinicznej mówił także prezydent Europejskiego Towarzystwa Farmacji Klinicznej **Frank** ▶

© Wiktor Szukiel

Na zdj. od lewej: prof. dr Benito del Castillo Garcia z Hiszpanii, prof. dr Vesna Kuntić i prof. dr. Mira Zecević – prodziekani Wydziału Farmacji Uniwersytetu w Belgradzie, prof. dr. Karmela Barisić – prodziekan Wydziału Farmacji Uniwersytetu w Zagrzebiu, prof. dr. Carmen Vargas Macias – prodziekan Wydziału Farmacji Uniwersytetu w Sewilli w Hiszpanii, prof. dr Julio Alvarez-Builla Gomez z Hiszpanii, prof. dr Maria Guinea López – prodziekan Wydziału Farmacji Universidad de Alcala, prof. Alex F. Piminov – dyrektor Instytutu Ciągłego Szkolenia Farmaceutów Narodowego Uniwersytetu Farmaceutycznego w Charkowie, prof. dr Victoriya Georgiyants z Narodowego Uniwersytetu Farmaceutycznego w Charkowie i prof. dr hab. Kazimierz Główniak przy posterze poświęconym wzajemnej współpracy wydziałów farmaceutycznych uniwersytetów medycznych w Polsce z czasopismami wydawanymi przez Wydawnictwo Farmapress

- **Joergensen** z apteki szpitalnej Szpitala Uniwersyteckiego Haukeland w Norwegii. W swoim wykładzie wyłonił on pięć najważniejszych trendów, które określają przyszłe potrzeby w dziedzinie farmacji klinicznej:

1. Wzrastająca zarówno ilość jak i siła działania oraz złożoność leków i w związku z tym duże prawdopodobieństwo zaistnienia poważnych związanych z lekami problemów (MRPs), według licznych badań są główną przyczyną śmiertelności i ciężkiej zachorowalności, nie licząc wysokich kosztów tego zjawiska.
2. Nowe leki mają tendencję do bycia coraz droższymi.
3. Pacjenci chcą brać aktywny udział w procesie leczenia, co oznacza, że również potrzeba ich edukowania, aby czuli się bezpiecznie ze swoimi lekami i mogli stosować je właściwie.
4. Starzenie się społeczeństw oznacza wzrastającą liczbę pacjentów, z których wielu będzie leczonych z jednej lub więcej chorób przewlekłych.
5. Silna jest tendencja do przesuwania się leczenia z opieki specjalistycznej do podstawowej.

Biorąc pod uwagę powyższe tendencje, specjalizacja w farmacji klinicznej powinna przede wszystkim:

- być dostosowana do potrzeb pacjenta,
- brać pod uwagę całą drogę pacjenta od opieki ambulatoryjnej do szpitala i z powrotem, a zatem zarządzać tym procesem w sposób płynny i ciągły,
- być multidyscyplinarną (również w odniesieniu do pacjenta) i pozwalać na sprawowanie prawdziwej opieki multidyscyplinarnej,
- bazować na tym, czego studenci uczą się w trakcie studiów.

Najlepszym sposobem uzyskania podstawowej specjalizacji z farmacji klinicznej mogłoby być uzyskiwanie dyplomu lub tytułu magistra na poziomie uniwersyteckim, co nie zmienia faktu, że konieczna jest także aktualizacja posiadanej wiedzy poprzez sformalizowany rozwój zawodowy (CPD).

Temat ten rozwinął prof. **Espen Molden** ze Szkoły Farmacji Uniwersytetu w Oslo w wykładzie poświęconym podyplomowej edukacji w farmacji klinicznej – od specjalizacji prowadzonej przez organizacje zawodowe do stopnia akademickiego – w ramach Procesu Bolońskiego.

W Norwegii w latach 90. specjalizacja z farmacji szpitalnej pozostawała pod opieką Norweskiej Federacji Farmaceutycznej, ale od 2000 roku odpowiedzialność została przesunięta na Szkołę Farmacji Uniwersytetu w Oslo, co wiązało się z rewizją jej struktury i programu kształcenia (nadawane poprzednio kwalifikacje nie cieszyły się zbyt dużym zaufaniem pracodawców i nie przekładały się na wynagrodzenia farmaceutów). Owocem kompromisu jest bazujące na doświadczeniu i adresowane do farmaceutów zarówno szpitalnych jak i komunalnych podyplomowe kształcenie, częściowo finansowane przez studenta lub jego pracodawcę i częściowo fundowane przez rząd. Pierwszy nabór na takie studia odbędzie się jesienią bieżącego roku.

ROLA EPSA W ZAKRESIE KSZTAŁCENIA USTAWICZNEGO

Krótką prezentacją na temat działalności i celów EPSA – Europejskiego Stowarzyszenia Studentów Farmacji, niezależnej

© Wiktor Szukiel

W sali bankietowej Rady Miasta Oslo odbyło się wspólne spotkanie wszystkich uczestników konferencji z 28 państw Europy i USA

Europejskiej organizacji non-profit – oraz podobieństw i różnic w schemacie ustawicznego rozwoju zawodowego (CPD) dla studentów farmacji i farmaceutów w krajach członkowskich EPSA (Bułgaria, Chorwacja, Czechy, Dania, Francja, Niemcy, Węgry, Macedonia, Malta, Holandia, Portugalia, Rumunia, Serbia, Słowacja, Słowenia, Hiszpania i Wielka Brytania) na podstawie wyników uzyskanych w przeprowadzonej w tych krajach ankiecie online, autorstwa m.in. mgr farm. **Aleny Petrikovej** z Zakładu Farmacji Stosowanej Uniwersytetu Weterynarii i Nauk Farmaceutycznych w Brnie, stanowiła kolejny temat drugiego dnia konferencji.

Trzy ostatnie przed oficjalnym zakończeniem konferencji prezentacje poświęcone były kolejno:

- współpracy między uniwersytetami a praktykami zawodu (dr **Catherine Duggan** ze Szkoły Farmacji Uniwersytetu w Londynie, zastępca dyrektora w sekcji farmacji klinicznej, rozwoju i oceny Narodowej Służby Zdrowia dla wschodniej i południowej Anglii) na przykładzie brytyjskim, gdzie ten model kooperacji funkcjonuje – zdaniem autorki – dość dobrze, a uczelnie starają się obecnie zdefiniować na poziomie krajowym stopień zdobytych umiejętności oraz wiedzę studentów i praktyków;
- nowemu stosunkowi do nauki przez internet (**Jurate Svarcaite**, student ze Szkoły Farmacji Uniwersytetu w Londynie, Londyńskie Centrum Rozwoju Międzynarodowego), wzrastającej roli tej formy kształcenia a także konsorcjum, złożonemu z EPSA, AESGP (europejskie stowarzyszenie przemysłu produkującego preparaty stosowane w samoleczeniu), Europejskiego Stowarzyszenia Wydziałów Farmaceutycznych (EAFP) i Połączonej Rady Programowej z Wielkiej Brytanii w celu stworzenia projektu dla samoleczenia i związanych z tym kompetencji. Projekt ten byłby nowym sposobem dla praktyków i studentów na samodzielny dostęp do potrzebnej wiedzy, a jednocześnie

identyfikowałby nowe potrzeby kształcenia się w dziedzinie samoleczenia; – globalnym zagadnieniom w edukacji praktyków (ponownie **Ian Bates**).

POLSKIE PREZENTACJE NA KONFERENCJI W OSLO

Wśród prezentacji posterowych nie zabrakło prac Polaków. Prof. dr hab. **Franciszek Główka** przedstawił nowy, prowadzony po raz pierwszy w roku akademickim 2009/10 nabór na Uniwersytet Medyczny w Poznaniu i pierwszy tego typu w Polsce, przeznaczony dla angielskojęzycznych studentów 6-letni program studiów doktoranckich dający tytuł doktora farmacji, złożony z dwuletniego kursu przedzawodowego i czteroletniego kursu zawodowego. Celem programu jest rozwinięcie zakresu bazujących na badaniach naukowych umiejętności ze skupieniem się na poprawie przekazywania pacjentowi wiedzy o farmacji klinicznej. W ramach studiów wprowadzono nowe przedmioty, takie jak zaawansowana farmakoterapia, laboratorium opieki farmaceutycznej nad pacjentem, żywienie kliniczne i promocja zdrowia, komunikacja i etyka w praktyce farmaceutycznej. Czwarty rok realizacji tego programu obejmuje także osiem tygodni zaawansowanej praktyki, gdzie wymagane będą przedmioty takie jak farmacja społeczna, medycyna chorób wewnętrznych, pediatria, opieka tzw. krytyczna (kardiologia lub opieka intensywna) i do wyboru inne dziedziny medycyny, jak endokrynologia, psychiatria, a także farmakokinetyka (obowiązkowy wybór co najmniej dwudziestu tematów).

Program będzie realizowany przy udziale lekarzy z klinicznych wydziałów uczelni i jest zgodny zarówno z unijną dyrektywą jak i posiada akredytację Rady Akredytacyjnej dla Edukacji Farmaceutycznej, jest też akceptowany przez Departament Nauki i Szkolnictwa Wyższego Ministerstwa Zdrowia RP. Wielką nadzieją pokładaną w programie jest wykształcenie kadry farmaceutów klinicznych, którzy byliby znacznie lepszymi partnerami dla lekarzy. ▶

- Prof. dr hab. **Kazimierz Głowniak** zaprezentował dwa postery. Pierwszy z nich o podyplomowym kształceniu farmaceutów na Uniwersytecie Medycznym w Lublinie, które pozostaje w zgodzie z wytycznymi (uczelnia posiada stosowny certyfikat) Centrum Medycznego Kształcenia Podyplomowego. Średnio 40 osób każdego roku rozpoczyna studia podyplomowe na lubelskim UM, a około 250 corocznie uczestniczy w organizowanych przez uczelnię kursach, odbywających się w ramach ustawicznego kształcenia podyplomowego, gromadząc tzw. punkty twarde, zaś średnio rocznie 500 osób w ramach tzw. punktów miękkich uczestniczy w organizowanych na uczelni wykładach i spotkaniach naukowych.

Drugi z zaprezentowanych przez prof. dr hab. K. Głowniaka (przewodniczącego Ra-

ny Naukowej „Czasopisma Aptekarskiego” – przyp. red.) posterów poświęcony był współpracy między wydziałami farmaceutycznymi i czasopismami naukowymi w Polsce w oparciu o magazyny wydawane przez Wydawnictwo Farmapress. Profesor podkreślał zasługi, jakie od początku swego istnienia, tj. od roku 1992, wydawnictwo to oddało na polu kształcenia farmaceutów – od publikacji naukowych (w tym zagranicznych z całego świata) zamieszczanych w wydawnictwach Farmapressu, przez organizowanie wspólnie z uczelniami medycznymi międzynarodowych sympozjów, spotkań z dziekanami wydziałów farmaceutycznych i poprzez spotkania w ramach kształcenia podyplomowego, do patronowania różnym przedsięwzięciom organizowanym przez szkoły farmacji i izby aptekarskie, takim jak seminaria, konferencje, konkursy prac naukowych i magisterskich.

Najważniejszym tytułem wydawnictwa jest „Czasopismo Aptekarskie”. Farmapress jest też wydawcą m.in. kwartalników: „Farmacja Szpitalna, Kliniczna i Onkologiczna w Polsce i na Świecie”, „Rośliny Lecznicze w Polsce i na Świecie”. Każdy prenumerator „CzA” otrzymuje co roku „Farmaceutyczny Kalendarz” (wydanie książkowe) i ma możliwość korzystania z Biblioteki Naukowej „Czasopisma Aptekarskiego”, w ramach której ukazują się opracowania naukowe oraz poradniki służące prowadzeniu opieki farmaceutycznej. Od 1996 r. Farmapress organizuje coroczne konferencje naukowo-szkoleniowe gromadzące każdorazowo od 200 do 400 farmaceutów z całej Polski.

Podyplomowej edukacji farmaceutów w Polsce dotyczył też poster przygotowany przez pracowników Wydziału Farmaceutycznego Śląskiego Uniwersytetu Medycznego w Katowicach, dr **Katarzynę Komościńską-Vassev**, dr **Pawła Olczyka** i prof. dr hab. **Krystynę Olczyk**, zaprezentowany przez profesor **K. Olczyk**, która przybliżyła problem na przykładzie macierzystej uczelni posiadającej akredytację na organizowanie kursów dla praktyków zawodu w ramach specjalizacji z farmacji aptecznej.

© Wiktor Szukiel

Po zakończeniu konferencji prof. dr hab. Kazimierz Głowniak spotkał się w Królewskim Parku Botanicznym w Oslo z prof. dr. Janem Karlsenem z Wydziału Farmacji Uniwersytetu w Oslo, członkiem Rady Naukowej kwartalnika „Rośliny Lecznicze w Polsce i na Świecie” wydawanym przez Wydawnictwo Farmapress

Każdego roku 165 farmaceutów może na uczelni rozpocząć 3-letnią specjalizację z farmacji aptecznej, obejmującą kursy teoretyczne lub warsztaty, podzielone na siedem modułów tematycznych: postępy nauk farmaceutycznych, problemy współczesnej receptury, farmakokinetyka stosowana, biofarmaceutyczna ocena jakości leku, opieka farmaceutyczna, komunikacja interpersonalna oraz prawne i etyczne aspekty pracy farmaceuty. W czasie kursów specjalizacyjnych farmaceutyci muszą przedstawić publikację ocenianą przez kierownika specjalizacji. Egzamin państwowy na koniec specjalizacji składa się zarówno z testu praktycznego jak i ze sprawdzianu teoretycznego. Specjaliści farmacji aptecznej zdobywają specyficzne kwalifikacje i umiejętności praktyczne, które pozwalają im funkcjonować jako niezależnym doradcom zapewniającym bezpieczeństwo i odpowiedzialną farmakoterapię pacjentom. Tacy specjaliści mogą też uczestniczyć w organizowaniu i nadzorowaniu szkoleń dla personelu aptek i studentów farmacji.

WSPÓLNE STANOWISKO EAFP I EPSA

Owoce tegorocznej konferencji Europejskiego Stowarzyszenia Wydziałów Farmaceutycznych w Oslo jest następujące wspólne stanowisko:

Przygotowując farmaceutę dla przyszłości w zapewnianiu opieki farmaceutycznej

1. *Opieka farmaceutyczna jest wynikiem usługi farmaceutycznej, która zapewnia odpowiednią jakość stosowania leków. Opieka farmaceutyczna dodaje definicję wiedzy farmaceutycznej stosowanej przez farmaceutę do jakości leków stosowanych i używanych w społeczeństwie. Opieka farmaceutyczna (jakość stosowania leku) jest tym, czego pacjenci XXI w. oczekują od systemu opieki zdrowotnej. Farmacja kliniczna jest przedmiotem nauczania zaopatrującym farmaceutę w specjalistyczną wiedzę niezbędną do rozwijania i podtrzymywania standardów opieki farmaceutycznej w stosowa-*

niu leków w ramach multidyscyplinarnego środowiska opieki medycznej.

2. *Ciągła poprawa, doskonalenie usług dostarczanych przez farmaceutę społeczeństwu zależy od przed- i podyplomowych programów edukacyjnych dostarczających wiedzy i spełniających potrzeby edukacyjne tej postępowej profesji. EAFP i EPSA służą ciągłemu definiowaniu opieki farmaceutycznej i uczynieniu tej definicji globalną misją farmaceutów.*
3. *Programy studiów muszą odzwierciedlać to dążenie przed wkroczeniem do zawodu, a ciągłe kształcenie farmaceutów musi wspomagać zapewnianie opieki farmaceutycznej. Opieka farmaceutyczna odzwierciedla umiejętności i postawy, w jakie studenci zostali wyposażeni, poczynając od zwiększonej ekspozycji na rozwiązywanie realnych problemów życiowych pacjenta. Ta wiedza fachowa może być zdobywana przez łączenie doświadczenia klinicznego z naukowym pojmowaniem.*
4. *Programy kształcenia w szkołach farmacji wymagają więcej doświadczeń klinicznych w edukacji farmaceuty i wiedzy naukowej, obrazującej najlepsze osiągnięcia. Kończący naukę i zdobywający dyplom studenci powinni być odpowiednio przygotowani do partycypowania w praktyce, nauczaniu i badaniach naukowych, aby dostarczać nowoczesnych usług, ciągle udoskonalanych w odniesieniu do stosowania leków. Podyplomowy rozwój zawodowy powinien uwzględniać potrzeby pacjenta, potrzebna jest więc do tego większa aktywność naukowa. Proces dożywotniego kształcenia praktyków powinien mieć strukturę umożliwiającą zawodowy rozwój, nastawiony na spełnianie potrzeb pacjentów.*

Adres do korespondencji:

prof. dr hab. Kazimierz Głowniak
prorektor ds. współpracy z zagranicą
i szkolenia podyplomowego
Uniwersytetu Medycznego w Lublinie
al. Raclawickie 1
20-059 Lublin
tel. 081 528 84 00